

Karolinska Institutets inspel till Styr- och resursutredningen

Karolinska Institutets synpunkter, sammanfattning

Profilering och lärosätessanpassade lösningar

- Styrning mot olika regeringsmål måste vara förenliga, väl underbyggda och rimliga i förhållande till lärosätenas uppdrag.
- Öka graden av tillitsbaserad målstyrning via dialog mellan utbildningsdepartement och respektive lärosäte och målsättningar i samförstånd.
- Lärosätenas särart och förutsättningar måste vägas in i styrning och resursfördelning.

Dimensionering av utbildning

- Tydliga kvalitetsmål måste gälla även fortsättningsvis.
- Lärosätena bör själva avgöra vilka utbildningar man önskar ge och har förmåga att ge.
- Dimensionering av medicinsk utbildning är inte bara en fråga mellan lärosäten och departement utan även en fråga som involverar en tredje part - landstingen.
- Nationella dimensioneringsmål måste vara grundade på väl underbyggda och långsiktiga prognoser.

Gemensamt basanslag för utbildning och forskning

- KI önskar ökad flexibilitet vid användning av statsanslagen.
- Ett gemensamt basanslag kommer att kräva ett utförligt och transparent beräkningsunderlag.
- En del av basanslaget bör fortsatt vara incitamentsdrivet avseende kvalitet i forskningen.
- Basanslaget måste vara kopplat till kvaliteten på vår kärnverksamhet, inte till volym i utbildningen.
- KI uppmanar till stor försiktighet att ålägga universitetet fler och fler diversifierade mål som utgör beräkningsgrund för basanslag.
- Det är viktigt att olika politiska mål inte blandas ihop med kvalitetsmål.

Forskningsrådets framtida roll

- Eventuellt ökat basanslag till lärosätena bör inte tas ifrån forskningsrådets budgetar.
- Forskningsrådets utlysningar avseende just forskning får inte likriktas eller urvattnas avseende forskningens kvalitet till förmån för andra ambitioner.

Inledning

KI följer med stort intresse utredningen om styrning och resursfördelning – STRUT. Den preliminära viljeinriktningen – att lägga samman basanslagen för utbildning respektive forskning till ett anslag har möjlighet att ge lärosätena ökade frihetsgrader att finansiera verksamhet som berör både utbildning och forskning. KI har sedan flera år tillbaka efterfrågat en ökad autonomi och så kallad tillitsstyrning vilket också ställer krav på lärosätenas förmåga att allokera resurser i den egna organisationen.

Oavsett vilken styrnings- och fördelningsmodell som utredningen kommer att föreslå är det viktigt att poängtera att det kommer att krävas ett utförligt, och för alla berörda, transparent beräkningsunderlag för basanslagen.

Det är dock mycket svårt att i detta läge ta ställning till de mycket principiellt hållna utspel och frågor som framkommit från utredningen hittills. Vi laborerar här i praktiken med ”flera obekanta i en och samma ekvation” och det blir därför svårt att bedöma enskilda komponenter var för sig. En i grunden bra princip kan visa sig ha brister i hur den utformas eller fungera mindre bra tillsammans med andra påverkande faktorer.

KI anser att regeringens och riksdagens huvudsakliga uppgift i detta sammanhang är att skapa förutsättningar för en högkvalitativ och konkurrenskraftig högskolesektor. Däremot bör riksdag och regering inte detaljstyra universiteten utifrån likriktade mallar eller ett ökande antal diversifierade mål som läggs ovanpå kärnverksamhetens huvudsakliga mål - att utbilda kvalificerade studenter och generera högkvalitativ forskning. Det finns en risk att marginalnyttan minskar med ökande antal skilda mål och uppgifter som åläggs lärosätena, dels genom utspädd kompetens, dels genom ökad administration.

KI ser med viss oro på hur kvalitetsambitionerna tonats ned i utredningen, särskilt inom området forskning. Det är avgörande för hela Sveriges framtida utveckling och välfärd att det satsas på verksamhet med hög kvalitet och internationell konkurrenskraft. För detta krävs särskilda, riktade resurser. KI välkomnar lärosätesspecifika utvecklingsmål som är till gagn för vart och ett av lärosätena och högskolesektorn som helhet.

Huvuddelen av forskningen sker utanför Sveriges gränser. Hög kvalitet på egen forskning är en förutsättning för att kunna delta i den forskning som sker utomlands. Sveriges deltagande i internationella forskningsnätverk är avgörande för att ge oss den kunskap och kompetens vi behöver för vår näringslivsutveckling.

Profilering och lärosätessanpassade lösningar

Från utredningen har det både signalerats ambitioner om ökad möjlighet till profilering för lärosätena och samtidigt, å andra sidan, krav på ökad styrning och risk för likriktade, politiska ambitioner. Generella ramar bör vara lärosätessanpassade vilket kräver ökad dialog och nya former av underlag. Styrning mot olika regeringsmål måste vara förenliga och vara väl underbyggda och rimliga. Större förändringar och krav måste ske i dialog och i samförstånd med respektive lärosäte. Lärosätenas särart och förutsättningar måste vägas in i styrning och resursfördelning, oavsett vilka modeller som tillämpas. Regionala, nationella resp. globala arbetsfält har skilda villkor avseende bland annat kostnader och konkurrens. Lärosäten med medicinska fakulteter har särskilda utmaningar avseende landstingssamverkan, inte minst när det gäller verksamhetsförlagd utbildning.

Några viktiga synpunkter

- Öka graden av tillitsbaserad målstyrning via dialog mellan utbildningsdepartement och respektive lärosäte och målsättningar i samförstånd.
- Säkerställ att tillräckliga resurser matchar uppdraget.
- Lärosätesspecifika mål genom dialogöverenskommelse kommer att kräva mer underbyggd information både hos lärosäte och hos departement.
- Utvecklingskontrakt eller liknande med tidsram om 3-4 år kan vara en rimlig form att överväga att utveckla.

Dimensionering av utbildning

Dimensionering kan problematiseras på flera ledder – vilka utbildningsbehov finns på nationell nivå och hur ska dimensionering lösas på lärosätessnivå? Säkerställ dialog kring dimensionering av utbildning och ge lärosätena större ansvar. Stor lyhördhet krävs för att tillmötesgå olika lärosätens och utbildningars särskilda behov och utmaningar.

Några viktiga synpunkter

- Lärosätena har idag stora frihetsgrader när det gäller dimensionering av de flesta utbildningar och det är bra. Lärosätena bör själva avgöra vilka utbildningar man önskar ge och har förmåga att ge.
- KI utbildar inte bara studenter för regionala eller nationella behov. Studenterna ska få en bra och långsiktigt användbar utbildning för både offentlig och privat sektor, regionalt, nationellt och internationellt.
- Tydliga kvalitetsmål måste gälla även fortsättningsvis.
- Den största utmaningen för KI:s del är tillgång till patienter i vård för verksamhetsförlagd utbildning, VFU. Det är särskilt prekärt i Stockholms län där antalet slutenvårdsplatser minskar och samtidigt antalet vårdaktörer ökar. Dimensionering av medicinsk utbildning är således inte bara en fråga mellan lärosäten

och departement utan även en fråga som involverar en tredje part - landstingen. Inom en snar framtid kan i Stockholms län även en fjärde och femte part osv avgöra vilken dimensionering av utbildning som blir möjlig.

- Dimensionering har också med arbetsmarknadens behov att göra. Kompetenskrav, lönenivåer och arbetsmiljö mm påverkar över/underskott av personal på arbetsmarknaden.
- Regering och riksdag kan ställa upp nationella dimensioneringsmål på grundval av prognoser från flera myndigheter, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, analysföretag men även sammanvägda observationer från andra entiteter, såsom lärosäten, större företag och organisationer, samhällsdebattörer etc och informera lärosätena. Prognoser måste vara väl underbyggda och långsiktiga.
- Om takbeloppsmodellen (eller motsvarande) bibehålls bör kostnadsberäkningar ses över. Aktuella kostnadsuppskattningar kan behöva justeras för vissa program, av flera skäl. Ett skäl är att forskningsanknytning är på marginalen dyrare inom vissa ämnesområden än för andra, beroende på den befintliga forskningsmiljön. Där finns också en risk för en orimlig kostnadsökning och suboptimering om det bildas en övertro på att forskning kan ”adderas” till utbildning snarare än att utbildning knyts närmare befintlig forskning av hög kvalitet med kritisk massa.
- Livslångt lärande: Lärosätena bör få utrymme att ge flera fria kurser, ej programberoende – med möjlighet till bättre anpassad prissättningsmodell än idag.

Gemensamt basanslag för utbildning och forskning?

I utredningens förslag (så här långt) diskuteras någon form av (helt eller delvis) samlat basanslag, i det korta perspektivet utgående ifrån aktuella nivåer. Hur modellen långsiktigt är tänkt att se ut är mer oklart. KI önskar ökad flexibilitet vid användning av statsanslagen. Det är bra att (åtminstone en del av) anslaget kan anpassas inom respektive lärosäte, både för omfördelning mellan utbildning och forskning men även för kostnader och investeringar som inte är direkt hänförliga till det ena eller andra. Det kommer under alla omständigheter ändå att krävas ett utförligt beräkningsunderlag.

Några viktiga synpunkter

- Forskningsanslag kan inte baseras på utbildningsprestationer utan har en egen logik. Det kan finnas en risk att utbildning – som på ett sätt är enklare att volymeräkna – blir alltför styrande i framtida beräkningar för ett samlat basanslag. Det riskerar i så fall att skada forskningsintensiva universitet och den framtida forskningen för Sverige som helhet. Kritisk massa för stark och hållbar, högkvalitativ forskning får inte underskattas. De större, forskningsintensiva universiteten agerar i hög grad på en internationell arena där bred spetskompetens är helt avgörande.
- Det är bra att basanslaget kan anpassas mellan utbildning och forskning inom respektive lärosäte. Det kan underlätta för finansiering av aktiviteter och investeringar

som idag upplevs som öronmärkta för det ena eller andra. Det kan också underlätta för lärosätena att förstärka forskningsanknytningen genom t ex belöning för utbildningsinsatser, tydligare meritering och strategiska rekryteringar som knyter samman forskning och utbildning. Ett sådant målinriktat utvecklingsarbete pågår sedan flera år både på KI och många andra lärosäten.

- Eftersom det i dagsläget är oklart hur framtida resursfördelningsgrunder kommer att se ut är det också svårt att bedöma hur lätt/svårt det blir att hantera ett samlat anslag.
- En del av basanslaget bör fortsatt vara incitamentsdrivet avseende kvalitet i forskningen. Med kvalitet avses här både relativt och samlat genomslag för forskningen.
- Det kommer att ställas krav på dimensionerings- och skuggberäkningar både vid lärosätena och vid departementet/högskolemyndighet. Om detta arbete nedprioriteras eller underskattas på den ena eller andra sidan kommer det förr eller senare att leda till oklarheter och nya faktiska (och upplevda) problem för alla.
- Utredningen har presenterat avsikten att aktuella nivåer för basanslag skulle utgöra ett utgångsläge. Ju längre tiden går från detta utgångsläge desto större blir sannolikt behovet att genomföra transparenta underlagsberäkningar. En långsiktigt hållbar modell måste alltså ta höjd för det. Utredaren har också utgått ifrån att basanslag alltid kommer att öka. Om det i en framtid skulle minska kan också nya beräkningsgrunder efterlysas.
- Det har lyfts farhågor att ett samlat anslag flyttar ner en dragkamp om resurser till intern lärosätetsnivå. Det är en rimlig farhåga men samtidigt ett ansvar som lärosätena i en ökad autonomi måste kunna hantera. Som nämnts ovan är det fortfarande viktigt att transparenta skuggberäkningar genomförs kontinuerligt, både för dimensionering och allokering av det samlade anslaget och för att möjliggöra rimliga återrapporteringskrav.
- KI uppmanar till stor försiktighet att ålägga universiteten fler och fler diversifierade mål som utgör beräkningsgrund för basanslag. Exempelvis bör ”samverkan” ej ingå för beräkning av basanslag – separata bidrag eller utlysningar via t ex forskningsråden är bättre. Alla lärosäten har ett antal olika krav, mål och målsättningar som omgärdar kärnverksamhetens huvuduppdrag. Men det är samtidigt viktigt att olika politiska mål inte blandas ihop med kvalitetsmål.

Forskningsrådets framtida roll

Det finns långt drivna önskemål om ett ökat basanslag till lärosätena. Detta bör dock inte tas ifrån forskningsrådets budget.

Några viktiga synpunkter

- Det är viktigt att forskningsrådets kvalitetsvärderande utlysningar för forskningsprojekt i hög grad bibehålls, även om basanslagen höjs.
- En del ambitioner om breddade politiska mål kan hanteras genom forskningsrådets utlysningar, t ex olika typer av samverkansaktiviteter.
Forskningsrådets utlysningar avseende just forskning får inte likriktas eller urvattnas avseende forskningens kvalitet till förmån för andra ambitioner.

Vartefter styr- och resursutredningen fortskrider och presenterar nya eller mer preciserade förslag kan KI komma att revidera eller komplettera det som angivits ovan. Vi utgår ifrån att det längre fram även blir ett traditionellt remissförfarande kring ett betänkande.

Som avslutning vill vi poängtera att det är viktigt att vända på stenar för att identifiera möjliga förändringar som kan leda till det bättre. Samtidigt är det bra att ha med sig erfarenheter i förändringsarbetet: Varje gång ett nytt finansieringssystem införs finns risken att det i någon mån leder till nivellering eller ökad byråkrati.

Stockholm 24 april 2018

Ole Petter Ottersen

Rektor